

Kóhalmi László
adjunktus

A gazdasági növekedés gátlótényezője: a korrupció*

Az általános felfogás szerint a korrupció, vagyis a közhatalom saját célokra történő felhasználása, és a növekedés¹ nem feltétlenül zárják ki egymást kölcsönösen.² Ez a felfogás³ megnyilvánul a vesztegetési pénzekre használt eufemizált kifejezésekben (pl. „kenőpénz”, „lobby-pénz”, „zsírpénz”).⁴ A korrupciós kifizetések olyan megnyilvánulásoknak tűnnek, amelyek a közigazgatásban nyugalmi helyzetet eredményeznek, amelyek megint a „helyes útra” térítik a működést.⁵ Azt gondolhatnánk, hogy a korrupció segítheti a nemzetgazdaság növekedését, hiszen meggyorsítja a befektetések és a projektek realizálását.⁶ Ez a szemléletmód azonban korlátozott.⁷ Nem veszi ugyanis figyelembe a korrupciónak az összgazdaságra kifejtett számos hatását⁸, tehát inkább individuális nézőpontból vizsgálja a korrupciót.

Alábbiakban azt szeretném bemutatni, hogy a korrupció miként hat a nemzetgazdaság növekedésére. Először vázolom a Transparency International (TI) korrupciós-index módszerét mint a korrupció mércéjét. Röviden elemzem az adminisztratív és a politikai korrupció jellemzői ismérveit, végül bemutatom a korrupció okozta károkat az úgynevezett „megbízó-ügynök” modellen⁹ (Prinzipal-Agenten-Ansatz) alapuló teoretikus érvekkel.

1. A Transparency International Korrupció-indexe

A gazdasági döntésekhez és tervezéshez objektív adatokra és információkra van szükség, ezért a vállalkozások és magánszemélyek a befektetési döntéseik meghozatalakor számos indikátort figyelembe vesznek, mint pl. az adórendszerhez, a jogbiztonsághoz¹⁰ vagy a konjunkturális fejlődéshez kapcsolódó adatokat. A korrupciónak a befektetési döntésekre kifejtett hatását sokáig csak elméletben lehetett kifejezni. Nem volt lehetséges ezen eredmények empirikus ellenőrzése, mivel 1995-ig nem állt rendelkezésre megfelelő összehasonlítható index.¹¹ Mindez annak a ténynek a

következménye, hogy a korrupciót nem lehet egyszerűen és objektíven – mint pl. a kamatlábakat – mérni, hiszen a korrupciós cselekmények titokban valósulnak meg, nehéz őket megfigyelni és tetten érni.

A Transparency International (TI) korrupciós indexe (CPI)¹² lényegében egy kísérlet a direkt módon nem megfigyelhető fenomén mennyiségének megadására. A CPI egy 100-tól (igen tiszta ország, korrupciómentes) 0-ig terjedő (különösen korrupciós ország) skálán¹³ mutatja egy ország korrupciós állapotát. Magyarország a 2012. évben a 46. helyen szerepelt 55-ös korrupciós percepció-indexszámmal. A TI által rangsorolt 176 ország közül Dánia, Finnország és Új-Zéland holtversenyben első helyen szerepelnek 90-es pontszámmal, mint a korrupciónak legkevésbé táptalajt adó országok, míg a lista sereghajtóit – ugyancsak holtversenyben – Afganisztán, Észak-Korea és Szomália 8-8-8 pontot értek el.¹⁴

A Transparency International Korrupció Érzékelési Indexe a korrupciónak a közhivatalnokok és politikusok körében érzékelt mértéke alapján rangsorolja az országokat. Összetett mutató, a „felmérések felmérése”, mely különböző független és elismert intézetek által készített szakértői és üzleti felmérések korrupcióval kapcsolatos adataira épít.¹⁵ A Transparency International megkísérelt kifejleszteni más korrupciómérő eszközöket¹⁶ is, amelyekkel kiegészítheti a Korrupció Érzékelési Indexet, illetve minden évben megjelenteti **Globális Korrupciós Jelentését** (Global Corruption Report)¹⁷, amely alkalmanként egy-egy területre, témára fókuszál pl. szolt már jelentés az igazságszolgáltatásról, az üzleti szektorról, a klímaváltozásról is. Vitathatatlan előnye a CPI percepció-indexének, hogy több forrásból táplálkozik, így csökkenti a hibás értékelés lehetőségét, ugyanakkor – mivel szubjektív érzékelésen alapul – nem fogadható el névértéken.

Kránitz Mariann – a hazai korrupciókutató fiatalon elhunyt kimagasló alakja – szerint a percepció-index szubjektív jellege miatt „csak” arra alkalmas, hogy valamiféle eligazítást nyújtson az egyes országok fertőzöttségét illetően. A szubjektív mérce viszont alkalmatlan az olyan objektív, nagyon is a gazdaság, a bürokrácia és a hatalom fragmentumához kötődő jelenség mérésére, mint a korrupció.¹⁸ A CPI továbbá beindít egy „címkézési effektust”, azaz pozitív vagy negatív bélyeget ragaszt az adott országra, ugyanakkor maga a címkézés is korrupciónak tényezőként működik. Így válik a korrupció által kevésbé vagy alig fertőzöttből még tisztább, a korrupció által fertőzöttből pedig még veszélyeztetettebb országgá. A CPI nemzetközileg elismert standardot jelent, de egy adott ország korrupciós helyzetének megítélésében részben megkérdőjelezhető eredményeket és következményeket produkál.¹⁹

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Azt el kell ismerni, hogy a jogtalan előnyt adó és azt fogadó közötti érdekegység miatt a korrupciós deliktumok jelentős része rejtve marad, tehát azok tényleges volumenét a kriminálstatisztika nem tükrözi hűen, így a percepció index mégis csak jelentős segítséget nyújt a korrupció tényleges mértékének tisztább látásához. Nincs szándékomban a kriminálstatisztikák fogadatlan prókatoraként fellépni, de a korrektség jegyében meg kell jegyezni, hogy a kriminális korrupció látenciája²⁰ azért is magas, mivel az állampolgári feljelentési hajlandóság mértéke e bűncselekmény-típusnál rendkívül alacsony.²¹

A CPI kritikai elemzése után fel kell tenni a kérdést, lehetséges-e egy ország korrupció-szintjét objektív adatok alapján mérni? Tudomásom szerint ez idáig nem sikerült ilyen általános érvényességű és objektív indikátort azonosítani²². Vannak arra vonatkozó javaslatok, hogy esetleg a korrupciós ügyekben történő bírósági eljárások számát lehetne indikátorként felhasználni, de ez nem igazán a korrupció szintjét méri, sokkal inkább számszerűsíti bizonyos ország igazságszolgáltatásának és rendőrségének eredményességét a korrupciós ügyek felgöngyölítésében. További probléma az objektív korrupció-mérését célzó ilyen kezdeményezésekkel, hogy a korrupció tényállását számos formában definiálják.²³ Egyes országok definíciója jóval szigorúbb, mint más országoké. Míg egy bizonyos magatartást az egyik országban vétségnek számít és büntetendő, addig ugyanazon cselekményt más jogrendszer akceptál.

2. Az adminisztratív korrupció károosságáról

A korrupciót általánosan a tisztviselők megvesztegethetőségével azonosítják, akik a hivatali kötelességeik teljesítéséért privát személyektől fizetséget fogadnak el. A hivatalnokok és privát gazdasági szereplők közti ilyen kapcsolatot a megbízó-ügynök (princípális-ügynök) elmélettel lehet analizálni. A hivatalnokok („ügynökök”) információelőnyben vannak hivatalos megbízóikkal („princípális”) szemben. Ezt a lépéselőnyt próbálják saját személyes hasznukká transzformálni, úgy, hogy semmibe veszik a princípális által számukra lefektetett szabályokat. Vesztegetési pénzeket fogadnak el egy harmadik féltől megbízások, licencek vagy engedélyek odaítéléséért.²⁴ Az effajta korrupciós esetek nemcsak az állampolgárok körében okoznak bizalomvesztést a hivatali tisztviselők pártatlansága és megbízhatósága tekintetében, hanem ezen keresztül mélyreható következményei vannak nemzetgazdasági területen is.

A szakirodalom már felhívta a figyelmet a korrupció lehetséges előnyeire, egy ún. excesszív bürokrácia fennállása esetén. Az volt a felfogás, hogy a kenőpénzek révén meg lehet kerülni a bürokratikus akadályokat. Ez a szemlélet azonban túl rövidlátó: a felesleges bürokráciát nem lehet vesztegetéssel áthidalni, sokkal inkább, a vesztegetés egy túlszabályozás számára teremti meg a táptalajt. Az ilyen szabályozások könnyen öncélúvá válnak. Minél áthatolhatatlanabbnak tűnik a szabályozások és törvények sűrű szövevénye a jogkeresők számára, annál készebbnek mutatkoznak arra, hogy eme akadályok áthidalásához engedjenek a vesztegetési követelésnek. Azért, hogy követeléseiknek még nagyobb meggyőzőereje legyen, a bürokraták lassítják munkatempójukat. A hosszú ügyintézési várólisták kényszerítő erőként hatnak a vesztegetési pénzek kifizetésére.

Daniel Kaufmann és Shang-Jin Wei kutatásai kimutatták, hogy a magas korrupciós szintű országok menedzsereinek sokkal több időt kell tölteniük a bürokratikával való tárgyalással, mint az alacsonyabb korrupciós szintű országokban²⁵ működő társaikkal. A kár, ami a korrupció révén keletkezik, gyakran irracionális gazdasági tevékenységekben testesül meg. A döntéshozók olyan befektetési projekteket ígérnek előnyben részesíteni, amelyek magas vesztegetési pénzeket ígérnek számukra. A pályázati kiírásoknál például nem a közösség számára legkedvezőbb ajánlatot tevő vállalkozás nyeri el a tendert, hanem az, aki nagyobb hajlandóságot mutat a vesztegetésre, vagy aki a döntéshozók irányában a legjobb kapcsolati tőkével rendelkezik. A korrupció így alacsony hatékonyságú projektek megvalósulásához vezet, amelyek a nyilvánvaló szükségletet csak szuboptimális mértékben fedik le.

Gordon Winston úgy érvel, hogy a korrupció felfedezési-rizikója a tranzakciók számával és hosszával, a bevont személyek számával és a folyamatok egyszerűsítésével és standardizáltságával nő.²⁶ A rizikó ugyanakkor nem nő a tranzakciók értékével. Ez azt eredményezi, hogy az egyszeri, nagy összegű pénzmozgások jelentik a megfelelő bázist a vesztegetési kifizetések számára. Így értelemszerűen a közpénzből finanszírozott beruházásokról, szolgáltatásokról való döntések torzulnak. A tőkeigényes, technológiai előrehaladott és méretre szabott termékek részesülnek előnyben, függetlenül attól, hogy optimálisan fedik-e le a közszükségletet.²⁷ Ugyanakkor hátrányban részesülnek a munkaigényes projektek, mint például a képzés és az egészségügy területe, mivel az ezekből származó jövedelem kevésbé korrumpálható. A jóakarató vezetőnek (princípális) csak az a lehetősége marad, hogy megpróbálja büntetések kilátásba helyezésével és ösztönzőkkel az ügynökei

korrupcióját mérsékelni, bár ezek az intézkedések is költségvonzattal járnak. A principális ezt követően nem kínál az ügynökeinek olyan szerződéseket, amelyek csak akkor érik meg, ha az ügynök szabályszerűen viselkedik, s ez szükséges befektetések elmaradását eredményezheti. Az adminisztratív korrupcióval szembeni hazai fellépés elixírjeként tekintett vagyonyilatkozat-tételi kötelezettség gyakorlatilag teljesen csődöt mondott.²⁸ A jogalkotó túlméretezve azon személyi kört, akik potenciális ellenőrzési kötelezettség alá esnek, a vagyonyilatkozatok nagy számuk miatt kezelhetetlenek.

Olyan fizetéseket kell biztosítani, hogy az egyének érdekeivel kifejezetten ellentétben álljon a korrupció.²⁹ – vélekedik *Berki Zoltán*. Amennyiben ezt a szemléletet következetesen keresztül vinnék, valószínűleg komoly likviditási gondok jelennének meg a hazai költségvetésben. A közszférában például egy érdeminek, komolynak nevezhető béremelés (200-300%-os) – a kb. 500.000 fő állami és önkormányzati munkavállalót és a havi bruttó 200.000 Ft körüli nemzetgazdasági átlagbért alapul véve – több százmilliárd forintos többletkiadást jelent a büdzsének. Nagyjából akkora összeg, mint ami korrupciós pénzként eltűnik pl. Szingapúrban, ahol részben a tisztviselői béremeléssel értek el komoly eredményeket a korrupció elleni küzdelemben, bebizonyosodott, hogy sajnos az antikorrupciós fellépésnek nem kívánt arányoldalai is vannak.³⁰

Jogalkotási igény és aktuális kormányzati propaganda szintjén megszámlálhatatlanul sokszor megfogalmazódott az átláthatóság³¹, jól működő bürokrácia iránti igény, a valóságban azonban valamennyi reformkísérlet elbukott. Amíg az aktuális kormányzat nem kerül korrupciós érintettségbe, addig szlogenek szintjén a bürokrácia szakmaiságának fontosságát hangsúlyozza, majd idővel a lojalitás: azaz törvénytelenések észlelése esetén a félrenézés az elvárt viselkedés.

3. A politikai korrupció károosságáról

A már tárgyalt, ügynökök által elkövetett korrupció mellett³² a „grand corruption”, vagyis – az aranyművességből kölcsönzött műszóval élve – a „sokkarátos” politikai korrupció³³ is a közgazdasági szemlélés középpontjába került. Ilyenkor nem az ügynök, hanem a principális (megbízó) a korrump. Ez egy definíciós problémát eredményez.³⁴ Míg a korrump ügynökök esetében egy a megbízó által definiált szabályok elleni vétésről van szó, addig ez esetben a visszaélés fogalmát nem lehet egyszerűen átvezetni a korrump megbízóra. A korrump megbízó rendelkezik azzal a szükségszerű hatalommal, hogy

meghatározza a magára vonatkozó szabályokat is, és így ezek legitimálják az ő korrump cselekedetét. A visszaélés ilyenkor nem írható le egy büntetőjogi normasértéssel. Szükség van a korrupció fogalmának egy olyan aspektusára, amely a viselkedés nyilvánosságra gyakorolt károosságát vagy illegitimitását veszi figyelembe.

Nehezen állapítható meg, hogy egy korrump megbízó milyen jóléti veszteséget okozhat³⁵. A többé-kevésbé mindenható megbízók érdeke, hogy visszaszorítsák ügynökeik korrupcióját, hiszen ezek olyan forrásokat vonnának el, amelyek a korrump megbízót illetik. A korrump kormányzat megkísérli a korrupciót egy optimális adórendszerhez³⁶ hasonlóan kezelni, ami minden szektort azonos mértékben terhel. Egy korrump principális azonban megpróbálja a korrupciós pazarlást az államapparátus minden szintjén elkerülni, hogy maximalizálni tudja a saját nyereségét. Mielőtt invesztálna egy alacsony hatékonyságú projektbe, megkísérli már az elején elsikkasztani azokat a pénzeket, amelyek egy ilyen terv megvalósításához szükségesek.

Az eltorzulások megakadályozhatóak egy különösen erős és korrump rezsimben. Az ilyen principálist a szakirodalomban „kleptokrata”-ként jellemzik.³⁷ Egy kleptokrata kormányzás képes nagy összegű vesztegetési pénzek behajtására, de jóléti következményei bizonytalanok. *Martin McGuire* és *Mancur Olson* azzal érvelnek, hogy egy ilyen önző és akaratátvitelben erős principális a hatalmát bizonyára a társadalom érdekeivel összhangban használja.³⁸ A fenti érvelést egy indonéziai példával megdönthető: Az 1990-es években az akkori elnök, *Haji Mohamed Suharto* egyik unokája megpróbált hasznot húzni az új söradóból, melynek behajtására az ő privát cége kapta meg az engedélyt. Ennek eredményeként Bali-szigetén visszaesett a turizmus, mivel megnőtt a sör ára és beszűkült az ellátás. Ezért *Suharto* megszüntette a söradót. A „*The Economist*” nevű folyóirat vélekedése szerint *Suharto* ezen lépését az indokolta, hogy a klán más tagjai a hotelbusiness-ben tevékenykedtek. Ez a példa illusztrálja az „encompassing interest” (körülvevő érdek) fogalmát: egy sok szektor irányában elkötelezett, erős principális ráébred, hogy az egyik szektorban fellépő inefficiencia negatív hatást okozhat a másik szektorra. Megpróbálja tehát elkerülni az ilyen hatástalanságokat.

Kérdéses, hogy a fenti érvelés helytálló-e? Még az igen hatalmas kleptokratáknak is meg kell osztaniuk a hatalmukat. Az osztott hatalom egy komplikált koordinációt tesz szükségessé és új, nem kívánatos hatástalanságokhoz vezethet. A kleptokratáknak szét kell osztaniuk a riválisok között a hatalom biztosítása érdekében saját tulajdonjogokat. Ezen riválisok helyett azonban lehet, hogy a piac más szereplői

alkalmasabbak lennének arra, hogy az átengedett erőforrásokból a legnagyobb hozamot hozzák ki. A virágzó gazdaság veszélyt is jelenthet a principálistra nézve és ezért inkább akadályozza, hiszen ha potenciális riválisok szerelkeznek fel erőforrásokkal, akkor ezeket az ő megdöntésére is felhasználhatják.³⁹ A hatástalanságok emellett a principális szűklátókörűségéből is fakadhatnak.

A fenti korlátozások rámutatnak arra, hogy a mindenható kleptokrata modelljében van valami utópikus. A belőle fakadó jóléti következmények többféleképpen értelmezhetők. A jóléti veszteségek a principális önző viselkedésének és a teljhatalom hiányának a rovására is írhatók. A fellépő jóléti veszteségek döntő érve azonban egy erős kleptokrata hitelességének a hiányából fakad. Nem tud ugyanis meggyőzően⁴⁰ kiállni egy politikai döntés mellett.⁴¹ Minden szabály felett áll, ezért minden adott ígéretet a jövőben bármikor annulálhat, ha az számára később kedvezőtlennek tűnik. Pedig éppen az ígéretekhez való hűség az, amivel vonzani lehet a befektetőket. Ők pénzügyi szerződés révén, hosszútávon függnek egy gazdaságtól pl. ha egy befektető épít egy erőtűvet egy országban, akkor ezzel bizalmát fekteti a helyi jogrendszerbe, hogy az a jövőben is védi a tulajdonjogait és betartja az áramellátással kapcsolatban kialakított szerződéseket.

A befektetőknek csak korlátozott lehetőségek állnak rendelkezésre, hogy a befektetési hozamuk szervezett lefőlözése ellen védekezzenek. Ezért megítélik a tulajdonuk védelmére vonatkozó politikai ígéretek hitelességét. Egy politikai ígéretei által hitelesítődnek, hogy azok betartására motivált vagy kényszerítve van. Egy korrupt politikust primeren csak a saját meggazdagodása érdekli és a profitábilis lehetőséget –, még ha az ellentétes korábbi ígéreteivel is – nem szalasztja el.

Egy erős principális kezében tartja a törvényhozást és a jogalkalmazást, ezért nem lehet őt a korábbi ígéreteinek betartására kényszeríteni, s így hiteltelenné válik. A hiányzó hitelesség problémáját enyhítheti, ha relatíve stabil diktatúráról van szó és a kleptokrata igyekszik saját megbízhatósági imázsát felépíteni. Mivel a legtöbb befektetés hosszú távú és a kormányzási periódusok hosszútávon csak nehezen láthatók előre, úgy ez a hatás aligha elég erős a befektetők vonzásához, így magas szintű jóléti veszteség a „grand corruption” eredménye.

A magyar⁴² politikai korrupció kapcsán a 2006. esztendő a korrupciós piac újraelosztásának tekintette Lengyel László, mivel a választások megnyerése együtt járt a bejövő európai pénzek feletti diszponálás lehetőségével.⁴³ A 2010. évi választásokat követően rohamos tempóban nőtt az állam szerepvállalása a gazdasági folyamatokban, s ez minden-

képpen korrupciógén tényezőnek tekintendő (pl. a közbeszerzésekkel kapcsolatos korrupciós helyzetek⁴⁴). A túlzott mértékű állami centralizáció és a korrupciós döntési mechanizmusok⁴⁵ nem feltétlenül állnak egymással fordított arányosságban, legfeljebb az mondható el, hogy a sok kis helyi mutyi helyett „grand corruption” effektus lép fel.

A politikai korrupció egyik fontos indikátorának tekintem a választási kampányok egyre dráguló költségeit, hiszen ez kiindulópontja sok államban a „funkcionárius” bűnözésnek.⁴⁶ A lekötöztetett politikusoknak a fekete pénzeket szállítók a választások után nyújtják be a számlát.

4. A korrupció csökkenti a produktivitást

A megbízó-ügynök modell eredményei felfedik, hogy a korrupció negatív hatással lehet a produktivitásra. A teoretikus analízist *Lambsdorff* és *Beck* kutatópáros saját empirikus vizsgálattal is kiegészítette, ami az észlelt korrupciónak az összgazdasági termelékenységre kifejtett befolyását célozta meg. Makroökonómiai szempontból a tőkehatékonyság megfelel a bruttó hazai termék (GDP) és az összgazdasági tőkekészlet egymáshoz való viszonyának. Ez meghatározható a múltbeli leírt és egyesített befektetések révén.

A korrupció és a termelékenység mérhetővé tétele⁴⁷ érdekében *Lambsdorff* és *Beck* regresszió analízist készített, amely megmutatta: a korrupció hiánya pozitívan hat a GDP és tőkekészlet viszonyára, vagyis növeli a termelékenységet. Számításaik szerint – amely még a percepciós mutató korábbi indexálásán alapult – egy ország termelékenysége kb. 2%-kal nő, ha az ország korrupciós helyzete a CPI-skálán egy ponttal javul. Magyarország⁴⁸ esetében – véleményem szerint – a korrupciónak pl. a Dániai szintre való csökkenése kb. 6-8% GDP növekedést eredményezne.⁴⁹ A vizsgálatok azt mutatták, hogy egyéb változók – mint pl. humán tőke, nyersanyagexport vagy a nemzetgazdaság nyitottsági foka – nem eredményeznek jelentős változást a CPI kedvező irányú változásában. Megállapítható tehát, hogy a korrupció hiánya szignifikáns mértékben növekvően hat a termelékenységre.

5. Korrupció és nettó tőkeimport

A befektetők a korrupciómentes országokat részesítik előnyben, mivel a korrupt rezsimok nem szavahíhtőek. Empirikus kutatások bizonyítják a korrupciószint és az ország nettó tőkeimportja közötti

negatív összefüggést. Adott ország nettó tőkeimportja megegyezik a teljesítménymérleg szaldójával (egyenlegével). Azok az országok, ahol negatív a teljesítménymérleg: nettó tőkeimportőrök; míg, ahol felesleg van a teljesítménymérlegben, azok a nettó tőkeexportőrök. Az ilyen nettó tőkeexportot számos hatástényező befolyásolja, amelyeket nem szabad figyelmen kívül hagyni. Megállapítható, hogy a gazdag országok tőkét exportálnak a szegényebb országokba. Más oldalról megközelítve: a magas megtakarítási hányaddal rendelkező országok exportálnak tőkét a magas népességnövekedésű országokba.

A nyersanyagexport ugyanakkor negatívan hat a tőkeimportra. Ez valószínűleg abból a tényből fakad, hogy a nyersanyag-exportőr országok maguk is jelentős mennyiségű tőkével rendelkeznek. Lambdsdorff és Beck regresszió analíziséből kiderül az is, hogy korrupció-index 1 pontos növekedése a nettó tőkeimport növekedését eredményezi, a GDP 0,5%-ának nagyságában.⁵⁰ Ebből látható, hogy hazánkban több tízezer munkahelyet lehetne teremteni a sokkarátos politikai korrupció megszüntetése esetében. További vizsgálatok keretében bebizonyításra került, hogy olyan változóknak, mint a kormányzat stabilitásának, a bürokratikus rendszer stabilitásának vagy a civil jogoknak nincs szignifikáns hatása a nettó tőkeimportra, míg a jog és rend változója pozitív és szignifikáns mértékű hatást gyakorol a nettó tőkeimportra.

6. Összegzés

A jogrend stabilitása csökkenti a korrupciónak a nettó tőkeimportra kifejtett hatását, mivel a korrupció – részben – a jogállami tradíció hiányára vezethető vissza.⁵¹ Ez összhangban áll a korábban megfogalmazott teóriával: erős kleptokrata korruptsága tartalmazza a független és erős igazságszolgáltatás⁵², valamint a rendezett hatalomátvitel hiányát. Az a politikai rendszer, amely nem tiszteli a magántulajdon szentségét elriasztja magától a befektetőket.

A korrupció gátat szab a növekedésnek, s ennek ellenkezőjét nehéz igazolni (akárcsak empirikusan). A nem tiszta üzletek (legalábbis hosszú távon) nem nyereségesek, hanem igen csak sok pénzt lehet velük veszíteni. Aki hosszú távú üzleteket akar kötni, az már csak a fenyegető szankciók miatt sem engedheti meg magának a korrupciót. A rendszeres szabálytalanságok végső soron azért sem kifizetődők, mivel a vállalkozás imázsát rombolják le.⁵³

A kutatások azt mutatták, hogy a nettó tőkeimportot elsősorban azért befolyásolja negatív irányban a korrupció, mert a korrupció együtt jár a jogállami tradíció hiányával. A korrupció aláaknázza az ilyen

tradíciót, azáltal, hogy a bírói döntések megvehetőek, és a kormányzatokat nem korlátozzák egyértelmű törvények. Ez a korrupció olyan formája, amely elsősorban a principálist érinti. Megállapításra került az is, hogy a korrupció csökkent termelékenységgel jár együtt. Mint a megbízó-ügynök modellben is bemutatottam, ez a hatás különösen az adminisztratív korrupció esetében mutatkozik meg.

A korrupciót magukról lezárni szándékozó államokban a korrupcióellenes reformoknak a szerint kellene irányulniuk, hogy az adott ország primeren a termelékenységét szeretné-e növelni vagy külföldi tőkét szeretne-e vonzani. Amennyiben a termelékenység növelése a cél, abban az esetben a közzsféra reformjára szükséges összpontosítani, míg ha az adott országba a tőkebehozatal volumenének emelését célozzuk meg, akkor elsősorban jogállami rend fejlesztésére kell fókuszálnunk.

Jegyzetek

¹ Bessenyei István: *Korrupció és adósságdinamika*. Szigma XXXV. 1-2. 2004. 54.o. Szerző szerint a korrupció államadóságra gyakorolt hatását vizsgálva az a következtetés vonható le, hogy „minél elterjedtebb a jelenség, annál sikeresebben tarthatja konstans szinten vagy csökkentheti a kormányzat az adósság/GDP hányados értékét. Ez a következtetés a versényszféra egyensúlyában éppúgy érvényes, mint a fiskális expanzió, illetve restriktív által megváltoztatott egyensúlyi helyzet felé tartó növekedési pályán.”

² Lambdsdorff, Johann Graf – Beck, Lotte: *Korruption als Wachstumsbremse*. Aus Politik und Zeitgeschichte 3-4/2009. 12. Januar 2009. 19. o.; Ogus, Anthony: *Corruption and Regulatory Structure*. LAW & POLICY. Vol. 26, Nos. 3 & 4, July & October 2004. 332-335. o.; Persson, Anna – Rothstein, Bo – Teorell, Jan: *Why Anticorruption Reforms Fail – Systemic Corruption as a Collective Action Problem*. Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions, Vol. 26. No. 3, July 2013. 456-458. o.; Vaal, Albert – Ebbe, Wouter: *Institutions and the Relation between Corruption and Economic Growth*. Review of Development Economics, 15 (1), 2011. 112-116.; Wolf, Sebastian: *Korruption und Kleinstaat. Elemente einer Theorie*. Swiss Political Science Review 17 (1). 2011. 54-58.; Zouhaier, Hadhek: *Corruption, Investment and Economic Growth*. International Journal of Economic Research 2011 2(5). 185-187. o.

³ Blackburn, Keith: *Corruption and Development: Explaining the Evidence*. The Manchester School Vol 80 No 4. July 2012. 402. o.

⁴ A korrupció kapcsán érdemes figyelmet fordítani az ún. nem konvencionális indirekt beszédaktusokra (off-record indirect speech) is, amelyek mondanivalója csak adott szituációban értelmezhető, bizonyos esetekben csak a jelenlévők számára egyértelmű. Az indirekt beszédaktus használata (pl. „Biztos úr, lenne rá mód, hogy elintézzük a bírságot itt helyben?”) minimalizálja a veszteséget kockázatát, hiszen a homályos utalás nem feltétlenül elég bizonyíték a korrupció tényét illetően, ugyanakkor a tisztességtelen rendőr esetében vélhetően eléri célját a másodlagos jelentéstartalom. Bővebben: Jagodics Balázs – Németh Dezső: *A stratégiai beszélő elmélete – az indirekt beszédaktusok használatának pszichológiai háttere*. Magyar Pszichológiai Szemle 2012. 67. 4. 760-763. o.

⁵ Lambdsdorff – Beck i.m. 19. o.

⁶ Bessenyei István: *Korrupció redistribúció egy neoklasszikus növekedési modellben*. Közgazdász Fórum 2007. 6.o.: „A korrupció visszaszorulásának ellentmondásos hatása mögött a jelenség kettős makrogazdasági funkciója húzódik meg: egyrészt az áttevőkényesség visszaszorulásával a termelővállalatok hatékonyságát

növelő közjavak mennyisége gyarapszik, ami a termelés, egyúttal a munka határtermelékenységének és a reálbérek is a növekedését eredményezi. Másrészt az elit háztartások korrupciós jövedelmeinek csökkenése azok megtakarításait, és így a beruházásokat is csökkenti, s a főkezelőanyag így bekövetkező lassabb növekedése hosszú távon a termelést, illetve a reálbért csökkenti.”

⁷ Kránitz Mariann: *A korrupció helyzete Magyarországon – múltunk, jelenünk és variációk a közeli jövőre*. In: Társadalmi átalakulás és bűnözés. Magyar-Német Kriminológiai Szimpózium Budapest 1995 augusztus 20-25. (Szerk. Irk Ferenc). Országos Kriminológiai Intézet. Budapest 1995. 197. o.

⁸ A korrupciónak a közvélekedésre gyakorolt hatásával kapcsolatos kutatási eredményeket ld. Hunyadi György: *A társadalmi közérzet pszichológiája: problémátörténet és aktualitás*. Magyar Pszichológiai Szemle 2009. 64. 2. 297-309. o.

⁹ Krénusz Ágota: *A vállalati tőkeszerkezet meghatározó tényezőinek új modellje és annak vizsgálata Magyarország példáján*. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskola. Budapest 2007 (témavezető: Gáspárné Vár Katalin). 37-43. o. Kétféle probléma jellemző: egyrészt konfliktus a tulajdonosok és a menedzserek között, másrészt a részvényesek és a kötvényesek között. „A részvényesek és a vezetők közötti konfliktus arra az egyszerű tényre vezethető vissza, hogy ha a tulajdonos és a menedzser személye szétválik, akkor az egyébként egy ember által maximalizált hasznok – a vállalattól származó nem pénzügyi előnyök, illetve a vállalat által termelt pénzáramlásból származó vagyon – már nem maximalizálhatóak egyszerre, mivel a jutatások teljesen a vezetők hasznosságát növelik, a vagyonnak azonban csak egy része illeti meg őt. Ezért a vezető inkább törekszik az előnyökből adódó hasznosság és kevésbé a vállalati pénzáramlásból adódó hasznosság maximalizálásra. Emiatt a többi tulajdonos a vezető ellenőrzésére szorul, ami pedig költségekkel jár.” Bővebben ld. Jensen, Michael C. – Meckling, William H.: *Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs, and Ownership Structure*. Journal of Financial Economics 3, 1976. 305-360. o.

¹⁰ Finszter Géza: *A vesztegetés nyomozása*. Magyar Rendészet 2010. 3-4. 19. o.

¹¹ Sebastyén Tibor: *Korrupciós trendek a magyar és a nemzetközi adatok tükrében 1. rész*. Polgári Szemle 2005. 3. sz. (http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=25)

¹² Rubl, J. Mark: *Political Corruption in Central America: Assessment and Explanation*. University of Miami 2011. 35-39. o.

¹³ Korábban a CPI 10-től 1-ig terjedő skálát használt.

¹⁴ Transparency International: *Corruption Perceptions Index 2012*. Transparency International, 2012. 3. o.

¹⁵ Lambsdorff – Beck i.m. 20. A források közé tartoznak például az Economist Intelligence Unit (EIU), a World Economic Forum és a Lausanne-i International Institute for Management Development stb.

¹⁶ **A Vesztegetési Index (Bribe Payers Index)** a megvesztegetésre vonatkozó felmérés, amely 22 országot rangsorol vállalataik külföldi üzleti tevékenységük során mutatóit megvesztegetési hajlandóságuk szerint. A **Globális Korrupciós Barométer** (Global Corruption Barometer) egy közvélemény kutatáson alapuló felmérés, mely a világ több mint 60 országában méri, hogy az utca embere mennyire érzékeli és tapasztalja a korrupciót. A globális mutatókhoz és a felmérésekhez hasonlóan, a TI nemzeti tagozatai részt vesznek közös innovatív kezdeményezésekben a korrupció, az átláthatóság és a kormányzás mérésére – gyakran egyesítve objektív és szubjektív adatokat az elemzésekben.

¹⁷ Hack Péter: *A korrupció elleni fellépés keretei*. Magyar Rendészet 2010. 3-4. 6. o.

¹⁸ Kránitz Mariann: *A korrupció utolsó huszonöt éve Magyarországon* (posztumusz tanulmány). Ügyészek Lapja 2006. 5. 27. o.

¹⁹ Kránitz Mariann: *A korrupció utolsó huszonöt éve Magyarországon* (posztumusz-kézirat). 2006. 6. o.

²⁰ Korinek László: *A bűnözés visszatükröződése. Latens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől*. In: (Szerk.) Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévy Miklós: *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2006. 249-257. o.

²¹ Gál István László: *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2007. 78. o.

²² Kovács Árpád – Lévai János: *A korrupció változásai és a pénzügyi ellenőrzés lehetőségei*. Pénzügyi Szemle 2001.8. 656. o.

²³ Gondoljunk csak arra, hogy korábbi Btk.-ánk (1978. évi IV. törvény) nem ismerte a korrupciós bűnözés kifejezést, míg az új anyagi büntető kódex (2012. évi C. törvény) már önállóan, a XXVII. fejezetben („A korrupciós bűncselekmények”) szabályozza e kriminális magatartásokat.

²⁴ Lambsdorff – Beck i.m. 21. o.

²⁵ Kaufmann, Daniel – Wei, Shang-Jin: *Does 'Grease Money' Speed up the Wheels of Commerce?* National Bureau of Economic Research Working Paper No. 7093. Cambridge/MA. 1999. 8-16. o. Érdeemes megemlíteni továbbá a téma szempontjából releváns szakirodalomból az alábbi műveket: Lambsdorff, Johann Graf: *The Institutional Economics of Corruption and Reform. Theory, Evidence and Policy*. Cambridge University Press Cambridge 2007. 58-80. o.; Aidt, S. Toke: *Economic Analysis of Corruption: A Survey*. The Economic Journal 113 (November) 2003. 632-652. o.

²⁶ Winston, Gordon: *The appeal of inappropriate technologies: Self-inflicted wages, ethnic pride and corruption*. World Development Volume 7, Issue 8-9, 1979. 835-845. o.

²⁷ Magyarországon az építőipari beruházások a korrupciós ügyletek melegágyai, ugyanis ezekből a megbízásokból lehet a legegyszerűbben, a legtöbb pénzt kilopni pl. a közbeszerzésben nyertes cégek váratlan pótmunkái akadnak és a végén a beruházás drágább lesz, mint a közbeszerzési felhívásra adott legmagasabb árajánlat. Azokról az esetekről nem is beszélve, amikor egyébként alacsony költséggráfordítással felújítható épület helyett újat építenek közpénzből, majd idővel – pl. a magas működési költségek miatt – az új épületet a tulajdonos (állam/önkormányzat) elpotyázza egy szerencsés befektetőnek.

²⁸ Hack Péter: *A korrupció elleni fellépés intézményi keretei és a jogalkotási tapasztalatok*. Rendészeti Szemle 2009. 11. 30. o.

²⁹ Berki Zoltán: *A TI szerepe a korrupcióellenes harcban*. In: *Korrupció Magyarországon III. Transparency International Magyarországi Tagozata Egyesület*. Budapest 2003. 74. o.: „A szervezethez/munkahelyéhez való tartozása büszkeséggel töltsse el és ne kockáztassa azt, hogy ebből a szervezethez kikerüljön. Ehhez természetesen nem csak pénzre van szükség.”

³⁰ Quah, Jon S.T.: *Combating Corruption Singapore-Style: Lessons for Other Asian Countries*. School of Law University of Maryland. Baltimore. Maryland Series in Contemporary Asian Studies Number 2 – 2007 (189). 21-27. o.

³¹ Cserta Zoltán: *Közgazdaság és korrupció*. In: *Korrupció Magyarországon I.* (Szerk. Kránitz Mariann) Transparency International Magyarországi Tagozata Egyesület East-West Management Institute. Budapest, 2000. 100. o.; Fábrián Adrián: *Segíthet-e az önkormányzati korrupció visszaszorításában a törvényességi ellenőrzés?* In: *Politika és korrupció – A törvényesség és törvénytelenység határai* (Szerk. Csefkó Ferenc – Horváth Csaba) Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara – PTE ÁJK Politikatudományi és Társadalomelméleti Tanszék – Pécs-Baranyai Értelmiségi Egyesület, Pécs 2010. 218. o.

³² Sajó András: *A vesztegethető államtól a zsaroló államig*. Mozgó Világ 2001. július, internetes cím: <http://www.mozgovilag.hu/2001/07/jul1.htm> (2013 augusztus. 31-i állapot szerint). A szerző nézetével egyet érve a politikai korrupció a politikai rendszer működésében jelentkező korrupció, azaz a közérdeket (közbizalmat) szolgáló normák valamely előnyért való elárulása. A fogalom átfogja az olyan normák követését (valamely előnyért), ahol a normának megfelelő magatartás

sérti a közérdeket. Nem feltétel, hogy az előny az „áruló” számára közvetlen személyes előnnyel járjon.

³³ Jávor István: *A politikai korrupció szervezeti struktúrája. Egy lehetséges szervezettársadalmi modell.* Társadalomkutatás 26. 2008. 3. 33-34. o. Szerző a politikai maffiakat stabil képződményeknek tekinti. „A politikai maffiák egy részét alkotják az államilag finanszírozott maffiák. A rendőrség, ügyészség alkalmazottai ugyanis fizetett munkaidőben teszik dolgukat, vádolnak meg embereket, tüntetnek el ügyeket, szervezik a pénzek mozgásának legalizálását. Hasonlóan az önkormányzati tisztviselők, szakértők is államilag finanszírozott munkaidőben szervezik a hatalmi játszmákat, a szervezeti és egyéni hasznokat hajtó ügyleteket... A hatósági jogkörök használata válik ennek a rendszernek a felhasználható és értékesíthető elemévé. Aki védekezni akar, annak szinte lehetetlen dolga van. Saját költségén kell finanszírozni mindent. Olyan helyeken kell fellépni a nem legális elosztások, akciók, legalizált leszámolások ellen, ahol a szereplők maguk is az államilag finanszírozott maffia tagjai.”

³⁴ Varga György: *Az átmenet korrupciója – átmeneti korrupció? Rendszerátváltó privatizálás és korrump magatartásformák Csehszlovákiában, Csehországban, Szlovákiában.* In: Írások a korrupcióról (Szerk. Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László – Volosin Hédi). Korridor Politikai Kutatások Központja – Helikon, Budapest 1998. 227. o.: „Ugyanígy nehezen határozható meg pontosan a manapság oly sokat emlegetett politikai korrupció tartalma is. Politikai korrupció – az én felfogásom szerint – nem az, amikor egy „romlott történet”, pl. egy patrónus – kliens viszony kialakításának és működtetésének egyik szereplője „a politika”, mondjuk egy politikai párt, egy politikai csoport, egy politikai személyiség, tehát a politika valamely szereplője. Számomra a politikai korrupció azt jelenti, amikor a politikai oldal önmaga belső érdekei, saját működése (folyamatos fennmaradása) érdekében szeg meg szabályokat. Durvábban fogalmazva, amikor a politika szereplőjét közvetlenül lefizetik, pártkasszáznak stb.”; Andrassy György: *A korrupcióról etikai megközelítésben.* In: Tanulmányok Dr. Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére. (Szerk. Gál István László – Hornyák Szabolcs). Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 2006. 9-10. o.; Szamel Lajos: *A korrupció, a protekció és a többi... Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1989. 7. o.* Szamel Lajos – egyik manapság ritkábban hivatkozott monográfiájában – azt fejtegeti, hogy eredetileg a korrupción kizárólag politikai és azon belül az állami közéletben szerepet betöltők megvesztegetését értették.

³⁵ Smith, Murray E.G.: *Causes and Consequences of the Global Economic Crisis: A Marxist-Socialist Analysis.* Bock University. St. Catharines, Canada 2008. 4. o.

³⁶ Laczkó Mária: *Az adórátták és a korrupció hatása az adóbevételekre.* Közgazdasági Szemle 2009.január. 527-530. o.

³⁷ Lambsdorff – Beck i.m. 22. o.

³⁸ McGuire, Martin C. – Olson, Jr. Mancur: *The Economics of Autocracy and majority Rule: The Invisible Hand and the Use of Force.* Journal of Economic Literature, Vol. XXXIV (March) 1996. 94. o.

³⁹ North, Douglass C.: *Institutions and Credible Commitment.* Journal of Institutional and Theoretical Economics 149/1. 1993. 18. o.

⁴⁰ Stiglitz, Joseph: *Distinguished Lecture on Economics in Government. The Private Uses of Public Interests: Incentives and Institutions.* Journal of Economic Perspectives Volume 12, Number 2. 1998. 5. o.

⁴¹ Weingast, Barry R.: *Constitutions as Governance Structures: The Political Foundations of Secure Markets.* Journal of Institutional and Theoretical Economics 149/1. 1993. 287-288. o.

⁴² Ádám Antal: *A jogi alapértékek harmóniája és versengése.* Polgári Szemle 2006. 7-8. sz. A hivatkozott tanulmány IV.3. szerkezeti egységében a felelősségről megfogalmazott gondolatok a hazai politikai szereplők számára megszívlelendők lennének.

(http://www.polariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=120&paging=1)

⁴³ Lengyel László: *A politikai korrupció kérdései.* In: A korrupció elleni küzdelem jogi és szervezeti eszközei. Acta Humana Studiorum. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest 2007. 16. o.

⁴⁴ Dessewffy Anna: *A közbeszerzés és a korrupció összefüggései.* In: Korrupció Magyarországon I. (Szerk. Kránitz Mariann) Transparency International Magyarország Tagozata Egyesület East-West Management Institute. Budapest 2000. 71. o.; Berényi Lajos: *A korrupció kérdése a közbeszerzésekben.* In: Korrupció Magyarországon III. Transparency International Magyarország Tagozata Egyesület, Budapest 2003. 24-25. o.

⁴⁵ Gál István László: *Gazdasági büntetőjog, gazdasági bűnözés és a jelenlegi gazdasági válság.* PTE Állam-és Jogtudományi Kar, Pécs 2012. 4. o.

⁴⁶ Kertész Imre: *A korrupció ellen – büntetőjogi eszközökkel (Ausztria korrupció-ellenes törvényéről).* Magyar Jog 1995.6. sz. 350. o.

⁴⁷ Sebestyén Tibor: *Korrupciós trendek a magyar és a nemzetközi adatok tükrében 2. rész.* Polgári Szemle 2005. 4. sz. (http://www.polariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=29&paging=1)

⁴⁸ Erdős Tibor: *Mekkora lehet Magyarországon a fenntartható növekedés üteme? – I.* Közgazdasági Szemle 2004. május 389-414. o.; Hütl Antónia – Surányi Bálint – Vita László: *A gazdasági növekedés és a fejlettség paradoxona a kelet-közép-európai átmenetben.* Közgazdasági Szemle 1998. november 973-988. o.

⁴⁹ Lambsdorff – Beck i.m. 24. o. Amennyiben a szerzők egyéb számításait is figyelembe vesszük – amelyek adott ország tökékesztését is vizsgálták – még kedvezőbb nemzeti bevétel-növekedéssel számolhatunk a korrupciós szint csökkenése esetében.

⁵⁰ Lambsdorff – Beck i.m. 25. o. Ettől eltérő prognózist lásd: Papanek Gábor: *A korrupció Magyarországon.* Polgári Szemle 2005. 8. sz. „A korrupció következményei” c. fejezetben részletesen elemzi Szerző a tárgyalt problémát. (http://www.polariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=48&paging=1). Papanek Gábor szerint a korrupciós index minden egytizedes romlása/javulása a GDP háromtized százalékos mérséklődésével/emelkedésével jár.

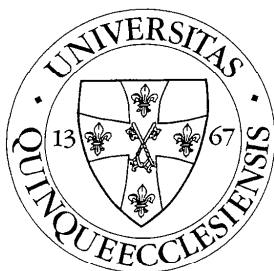
⁵¹ Vincze Dalma: *Az Európai Unió mint a demokratikus normák exportőre a Balkánon.* Társadalom és Gazdaság 30. 2008. 1. sz.169-173. o. A demokratikus normák átvételi nehézségeit részletesen elemzi a szerző tanulmányában.

⁵² Jávor István: *Korrupciós mechanizmusok a magyar bírósági eljárásban.* Társadalomkutatás 29. 2011. 2. 235. o. Érdekes korrupciós szituációra hívja fel a szerző a figyelmet. A szakértői vélemények elkészítése gyakran nélkülözi a kontrollt és ennek hiánya korrupciónak hatása.

⁵³ Leyendecker, Hans: *Korruption: Spiegel der politischen Kultur.* Aus Politik und Zeitgeschichte 3-4/2009. 12. Januar 2009. 3. o.

JURA

A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja

Tartalomból

STUDIUM

- CHRONOWSKI NÓRA: Üzlet és emberi jogok – nemzetközi törekvések és alkotmányjogi korlátok
DRINÓCZI TÍMEA: Alkotmányos párbeszéd az új magyar alkotmány tartalmáról
FENYVESI CSABA: A kriminalisztika alapelvei
FRANCZIA BARBARA: Az ittas járművezetés jogalkalmazási dilemmái az új Btk. tükrében
JÜRGEN HARBICH: Verwaltungsgerichtsbarkeit in der Mongolei
HÁGER TAMÁS: Az ügyvédi titoktartással kapcsolatos relatív tanúvallomási akadály a büntetőperben
JUSZTINGER JÁNOS: Tulajdonszerzés és vételárfizetés az ókori Róma szerződési praxisában
ULRICH KARPEN: Instructions for Law Drafting
KECSKÉS ANDRÁS: Elméleti megközelítés a nyilvánosan működő részvénytársaságok javadalmazási rendszeréhez
KOVÁCS ZSUZSA GYÖNGYVÉR: A kényszergyógykezelés végrehajtása a nemzetközi dokumentumok és a hazai gyakorlat tükrében
KÓHALMI LÁSZLÓ: A gazdasági növekedés gátlótényezője: a korrupció
HERBERT KÜPPER: A fiúk körülmétele Németországban – egy „botrányos” ítélet és annak orvoslása
ANDITYAS SOARES de MOURA COSTA MATOS: Hans Kelsen and the reductio ad Hitlerum: reflections on the incompatibility between legal positivism and political totalitarianism
ANTONIO SILVA: The autonomy of will in the private law from a comparative perspective. Special reference to the Spanish and Latinamerican codifications
SZMODIS JENŐ: A jutalmazás és büntetés szociálintropológiai összefüggéseiről
TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS NIKOLETT: A homoszexuálisokkal szemben elkövetett gyűlölet-bűncselekményekről
MONIKA ZALEWSKA: A bird in a Cage: Chinese Constitutional Rules and Law Reform
ZELLER JUDIT: A reprodukciós szabadságról magyar és strasbourgi szemszögből

COLLOQUIUM

- BANKÓ ZOLTÁN: A munkaerő-kölcsönzés keretében foglalkoztatott munkavállaló jogállásának alakulása a magyar munkajogban
BERKE GYULA: Professzori törvénytervezet a közszolgáltatásokat érintő munkaharcról
CSÁSZÁR KINGA: A cselédség jogi helyzete a dualizmus-kori Magyarországon. Cselédügyek Somogyban és Baranyában
MÁTÉ JULESZ: Das neue ungarische Umweltprivatrecht
MONDOVICS NAPSUGÁR: jogszabályi és anyagi feltételek a társadalmi öngondoskodásban (1867–1945)
NAGY NOÉMI: Kisebbségi nyelvek és nyelvi jogalkotás Franciaországban
PFEFFER ZSOLT: A közbeszerzési jog 2013. évi reformjáról
ZÁKÁNY JUDIT: A betegjogi képviselői rendszer és a betegpanaszok vizsgálatá

AD HOC

- ÁDÁM ANTAL: „Pap András László: A megfigyelés társadalmának proliferációjától az etnikai profilalkotáson át az állami felelősség kiszervezéséig. Alkotmányjogi és rendszertudományi megközelítések az emberi méltóság, a társadalmi biztonság és az adatvédelem értelmezésekor”
MERKI ÁGNES: „Cseresnyés Ferenc: Politikai színterek. A politika fogalma, funkciói és lehetőségei a mediatisált világban”

19. évfolyam
2013. 2. szám